

kao totalnoj društvenoj pojavi (religijskoj, pravnoj, moralnoj, ekonomskoj, emocionalnoj i estetskoj) pridaje značenje osnovnog principa koji povezuje društvo, neke vrste društvenog ugovora. Preciznom komparacijom pojave uzajamnog darivanja u nekoliko kulturnih područja (Polinezija, Melanezija, sjeverozapadna Amerika) te proučavanjem prava u starom Rimu, kod Hindusa i Starih Germana, Mauss nastoji odgovoriti na pitanje: koji je to princip po kojem primljeni poklon mora biti uzvraćen? Hrana, žene, djeca, dobra, amajlice, zemljište, rad, usluge, časti i položaji — sve to kruži između klanova i pojedinaца, ljudi i bogova, stvarajući neku »duhovnu materiju« koja društvo drži na okupu. Legenda novozelandskih Maora o **Hau**, duhu poklonjene stvari, inspirira ga da zaključi da su svim oblicima »totalnih prestacija« zajedničke tri razine neotuđenosti:

1. stapanje čovjeka (»duše«) i stvari, pri čemu vrijednost stvari proizlazi prvenstveno iz karaktera ljudskih odnosa, iz kruženja među ljudima. Stvar (proizvod) uvijek nosi u sebi djelić čovjeka, svog stvaraoča.

2. neekonomska ili ne nužno racionalna priroda razmjene: u »primitivnim« se društvima ne može razlikovati religijski, ekonomski i pravni motiv razmjene, a često ne postoji ni razlikovanje pojmova poput »kupiti«, »prodati«, ili »uzajmiti«. Od dara kao osnovnog, totalnog oblika razmjene razvili su se kasniji jednostavniji i specijalizirani oblici: trampa, novčana razmjena, kredit itd.

3. stapanje stvari (predmeta kulta, žrtvenih darova i sl.) s precima, duhovima ili bogovima koji su ih stvorili: kada se uzme u obzir Durkheimova i Maussova koncepcija religije kao kolektivne predodžbe vlastitog društva i njegovih ideala, ondâ ovaj vid stapanja dragocjenih dobara s mitskim stvoriteljima zapravo pokazuje općedruštveni karakter tih dobara, neku vrstu

konkretizacije kolektivnih ideala tog društva.

Za Maussa je darivanje povijesni fenomen: načelo razmjene-darivanja kao temeljno on sociološki i povijesno ograničava na društva koja su prevladala stadij totalne prestacije (klan klanu, porodica porodici), a koja još nisu razvila tržište i odnose individualnog ugovora. On, dakle, darivanje ne smatra odlikom univerzalne, ahistorijske ljudske prirode, no drži da su se kulturne institucije u našem društvu razvile iz institucija sličnih onima kod tzv. primitivnih društava. Stoga njihovo proučavanje pomaže da se povijesno objasni naše društvo. Daje primjere da rimska, staronje-mačka i indijska civilizacija nisu nikada tako oštro diferencirale čovjeka i stvari kao danas: npr. kapara i osobni zalag su ostaci starih obaveznih darova: etimologija riječ **res** (stvar) od **rah** (dar); neuzvraćen posjet ili poklon još i danas izaziva neugodnost itd. Zapadnim društvima danas dominira Homo economicus, ali se još uvijek ispod te dominacije krije mnogo od »starog morala« koji bi trebalo oživiti u suvremenim institucijama, smatra Mauss.

Olga Supek-Zupan

Paolo Sibilla, Una comunità Walser delle Alpi. Strutture tradizionali e processi culturali, Leo S. Olschki editore, Firenze 1980, 283 str.

U sistemima dolina na istoku i jugu planinskog masiva Monte Rosa u Piemontu nalazi se sedam seoskih zajednica stanovništva Walser, njemačkog porijekla, koje je u to područje doselilo u prvoj polovini 13. stoljeća. Jedna od njih, zajednica Rimella u Valsesiji, najduže je zadržala svoja tradicionalna obilježja. Po tome je, s obzirom na suvremeni proces raspadanja alpskih seoskih zajednica, atipična. Autor je u njoj sakupio građu za retrospektivno antropološko istraživanje.

U ovoj monografiji Sibilla govori o zajednici i njezinu okolišu, o njezinim prostornim i kulturnim granicama spram »vanjskog svijeta«, o teritoriju i nastambama, o pojavi automarginalizacije. Bavi se demografskom problematikom — obilježjima stanovništva, depopulacijom, ekonomskim migracijama i njihovim odražavanjem na društvenu strukturu zajednice. Opširno prikazuje organizaciju seoskog života — načela stratifikacije, obiteljske i rodbinske odnose, obitelj kao patrilokalnu ekonomsku jedinicu i probleme povezane s endogamijom, brak i njegove obredne aspekte, te značajnu instituciju susjedstva, koje predstavlja »zajednicu unutar zajednice«. (Sibilla se koristi pojmom zajednice, ali naglašava moguće posljedice nekritičkog prihvatanja dihotomije zajednica — društvo.)

U poglavlju o gospodarstvu prikazuje odvijanje agrarnog ciklusa te život u »dobroj« i »lošoj« sezoni — kada se sa stokom odlazi na visoke planinske pašnjake, odnosno kada se život odvija u selu, u borbi s oskudicom i snježnim nanosima. U ovom je poglavlju najviše podataka o folkloru stanovništva Walser iz Rimelle, no oni se nalaze i unutar drugih sadržajnih cjelina knjige. U istom poglavlju Sibilla razmatra kako Rimeležani percipiraju i predočavaju vrijeme i prostor.

Pišući o obilježjima i modelima njihova religioznog iskustva, prikazuje mitove o posvećenju prostora i obrede pri izgradnji posvećenih objekata, odnos religije i svakodnevnog života, te smrt i njezine odraze na život zajednice.

Već iz naslova monografije vidljivo je da je za autora konkretna alpska seoska zajednica samo primjer na kojem zapaža i problematizira odnos tradicionalnih struktura i suvremenih kulturnih procesa. Osnovni problem koji ga zanima jest koegzistencija male zatvorene zajednice arhaičnih karakteristika i velikog složenog društvenog siste-

ma; proces odnošenja vladajuće kulture spram regionalnih kultura ili spram lokalnih supkultura.

Jedan od najvažnijih autorovih preliminarnih metodoloških postupaka bio je procijeniti kako je zajednica smještena u određeno šire područje i istodobno uočiti karakteristike koje bi se mogle empirijski provjeriti. Iako je Rimella školski primjer etničke i jezične manjine, Sibilla je smatrao da ta osobina, premda značajna, mora biti u korelaciji s drugim elementima.

Unutar tzv. seoskog svijeta razlikuje tako dvije razine društveno-kulturne organizacije koja nije utemeljena na industrijskom načinu proizvodnje. Njima odgovaraju i dva tipa seoskih zajednica na području provincije Vercelli.

Jedan od njih, u koji je svrstana i zajednica stanovništva Walser, karakterizira prostorna, jezična, ekonomska, društvena i kulturna marginalnost koja njezine pripadnike stavlja u neravnopravan položaj spram pripadnika onih zajednica koje aktivno sudjeluju u dinamičnom životu suvremenog kapitalističkog društva.

Autor naglašava sve nedostatke »etnografskog presenta«, nastojeći ustanoviti historijsko-političku dimenziju problema kojim se bavi. U središte analize postavlja vrijednosti, simbole i motivacije koje uvjetuju ponašanja i sustave odnosa među pojedincima, grupama i institucijama, datirajući i objašnjavajući sve bitne promjene. Suočava se tako sa — po njegovu mišljenju — središnjim problemom moderne antropologije: korištenjem historije da bi se dostigla preliminarna kritička svijest o pojavama društveno-kulturne marginalnosti, zavisnosti, neravnoteže i sukoba.

Zaključujući ovaj opsežan, zanimljiv, vrijedan i poticajan rad, Sibilla kaže da nijedna antropološka analiza ne može nikada biti proglašena definitivnom, zbog njezine bitne povezanosti s praksom koja je podvrgnuta stalnim reformulacijama.

Čak i kada su istraživane situacije statične i jednolične, ne znači da se radi o sistemima apsolutno otpornim prema promjeni. I u slučaju Rimelle uočljive su promjene i strukturalne prilagodbe određene morfološkim, ekonomskim i društveno-kulturnim datostima njezina marginalnog položaja.

Prema G. Balandieru, kumulirane su promjene dovele do toga da je suvremeni društveni sistem istodobno više problematičan i više »otvoren« za prihvaćanje različitih mogućih budućnosti. Stoga se društvenim subjektima nameće stalna obaveza definiranja društva, a ne samo njegova pukog reproduciranja. U takvoj situaciji svaka grupa mora moći projektirati vlastitu budućnost uzimajući u obzir zbilju koja je okružuje, no ne misleći o sebi kao o zatvorenom i samostalnom svijetu, ne otuđujući se u svom vlastitom kulturnom sistemu. Takvu bi mogućnost, smatra Sibilla, talijansko društvo moralo pružiti i stanovnicima Rimelle i svim njima sličnim marginalnim grupama.

Tokom posljednjih godina u Rimelli se polako razvija jedan nepretenciozni oblik vikendaškog turizma koji bi mogao potaći očuvanje postojećih infrastrukture i nastambi, te dovesti, nada se Sibilla, do uzajamnog obogaćivanja u obliku kulturne razmjene između grupa -- nosilaca različitih ali ne i antagonističkih težnji i iskustava.

Nakon svega rečenog nije potrebno obrazlagati tvrdnju da je ova knjiga za jugoslavenske etnologe izuzetno aktualna i zbog problematike o kojoj govori i zbog teorijsko-metodološkog pristupa toj problematici.

Maja Povrzanović

Robert McCormac Netting, Balancing on an Alp. Ecological Change and Continuity in a Swiss Mountain Community, Cambridge University Press, Cambridge (i dr.) 1981, 278 str.

Istražujući poljodjelstvo, organizaciju gospodarstva i veličinu zemljišnih posjeda u Nigeriji, Robert Netting je ustanovio da se problemi kulturne ekologije (ili ekološke antropologije) mogu objasniti samo proučavanjem žive male zajednice s podrobno dokumentiranom prošalošću. Prije svega zato što se znanje o promjeni mora temeljiti na poznavanju relevantnih podataka iz prošlih razdoblja, a i zato što valjanost ekoloških hipoteza treba provjeravati komparacijom različitih kultura.

Prvi radovi ekoloških antropologa prikazivali su relativno izolirane, samodovoljne, tehnološki jednostavne lokalne ekosisteme naglašavajući zatvorenost, ravnotežu i međusobne prilagodbe dijelova sistema radi suprotstavljanja devijacijama i vanjskim smetnjama.

I Netting je ovim radom želio ocrtati demografsku samoregulaciju takvog lokalnog ekosistema, no pitajući se o konkretnoj dinamici njegove demografije. Broj stanovnika raste ili opada, no do toga dovode različite kombinacije rađanja, umiranja i migracija. Zašto dolazi upravo do tih kombinacija?

Kao okvir proučavanja demografske samoregulacije autor je odabrao malu zajednicu dokumentirane prošlosti, stalnog i jasno određenog prirodnog okoliša, statične poljoprivredne tehnologije, relativno neremećenu ekonomskim revolucijama i ratovima, masovnim migracijama ili političkim preobražajima -- Törbel, selo smješteno na istočnom rubu kantona Valais u švicarskim Alpama.

Proučavajući u arhivima demografske podatke iz protekla tri stoljeća i živceći u Törbelu ukupno 18 mjeseci sakupio je obilje podataka, ovdje detaljno prezentiranih broj-